

С. Аліна,

аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПАДКУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ, ТОКЕНІВ ТА ІНШИХ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Постановка проблеми. Завдяки інформаційним технологіям, в сучасному світі існує низка альтернатив готівці. Банківські, кредитні та інші фінансові установи намагаються якнайшвидше впроваджувати нові ІТ-продукти, надаючи переваги користуватися ними саме своїм клієнтам. Власник банківського рахунку має безліч варіантів оплати товарів та послуг, миттєвого переказу коштів чи переведення в готівку. Поряд з традиційними грошовими активами розвиваються й так звані цифрові гроші – WebMoney, QIWI, електронні гаманці від різних інтернет-сервісів тощо. Незначні відмінності від традиційних платіжних засобів обумовлювали досить швидке вирішення питань законодавчого регулювання операцій з цифровими грошима.

Дійсно, революційні зміни в розумінні «цифрових грошей» відбулися з появою криптовалют. Стрімкий розвиток технології «блокчейн» та глобальне розповсюдження криптоактивів та операцій з криптовалютою призвели до появи законодавчої прогалини в регулюванні «криптовалютних» відносин. Тоді як застосування децентралізованих технологій планується і частково реалізується на державному рівні (e-Auction 3.0, e-Vox, E-Ukraine), криптовалюти та пов'язані з ними явища знаходяться у правовому вакуумі за свідченням спеціалістів у даній сфері [1, с. 7, 85].

Стан дослідження теми. Питання спадкування криптовалют активно піднімаються в ІТ-спільноті, однак загалом залишаються поза увагою вітчизняних дослідників в сфері спадкового права. Підвищений інтерес до сучасних

інформаційних технологій формує запит суспільства на ефективне правове регулювання згаданих відносин, якому повинна передувати значна за обсягом робота науковців з вироблення обґрунтованого підходу до визначення правової природи криптовалют та інших цифрових активів. Проблематика правового регулювання криптовалют в Україні була предметом поодиноких досліджень таких вітчизняних науковців, як: Н. Голубева, с. Наконечний, К. Некіт, Т. Желюк, О. Лов'як, О. Радутний. Проте спадкування криптовалютних та інших цифрових активів не було предметом окремого дослідження у вітчизняному науковому середовищі. Саме тому, метою цього дослідження є визначення проблем та перспектив правового регулювання спадкування цифрових активів в Україні.

Виклад основного матеріалу необхідно розпочати з аналізу наявних підходів до визначення правової природи криптовалют. Слід зазначити, що в доктрині немає єдності думок щодо правової природи криптовалют та її місця в системі об'єктів цивільних прав. Більшість дослідників солідарні в думці, що криптовалюта не є грошима в класичному розумінні, адже вона не має ознак грошей: не визнається і не емітується державою, не є обов'язковим платіжним засобом. Різні дослідники відносять криптовалюти до електронних грошей, бездокументарних цінних паперів, інформації, квазіречей або іншого майна.

Так, Н. Голубева вважає, що як об'єкт цивільних прав, криптовалюта важко піддається впровадженню у вже

наявні класифікації. Науковець висловлює думку, що криптовалюта може бути віднесена до нематеріальних благ, оскільки ст. 177 ЦК України не є вичерпною, а крім речей, майнових прав, результатів робіт, послуг, результатів інтелектуальної, творчої діяльності, інформації, в ЦК згадується й про інші матеріальні й нематеріальні блага [3]. Р. Туркін, навпаки, вважає, що криптовалюта є об'єктом майнового права [2, с. 49].

К. Некіт, в свою чергу, відносить криптовалюту до різновиду майна, що виступає товаром та може бути предметом міни [4, с. 42]. Автор вважає, що цей об'єкт має економічну цінність, зачіпає фінансовий інтерес, а тому може розглядатися як об'єкт права власності [5].

Такий же підхід використано розробниками проекту Закону «Про обіг криптовалюти в Україні», згідно з яким, криптовалюта – це програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн як облікові одиниці поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду).

С. Наконечний, натомість, вважає, що криптовалюту не можна віднести до будь-якого законодавчо закріпленого виду об'єктів цивільно-правових відносин, а отже до криптовалютних цінностей повинні застосовуватися аналогія закону та аналогія права [9].

Н. Поливка доводить, що біткоїн, не виведений з цивільного обігу, є сукупністю інформації і має грошову оцінку, адже об'єктами цивільних прав є, крім усього іншого, також інформація та інші матеріальні й нематеріальні блага [6].

Невизначеністю характеризується й вітчизняна юридична практика. Згідно листа Національного банку від 8 грудня 2014 р., випуск віртуальної валюти Bitcoin не має будь-якого забезпечення та юридично зобов'язаних за нею осіб, не контролюється державними органами влади жодної із країн, а отже – є

грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальної вартості [11].

Апеляційний суд міста Києва в своєму рішенні від 12 жовтня 2016 року, посилаючись в тому числі і на роз'яснення (лист) НБУ дійшов висновку, що Bitcoin не є річчю в розумінні ст. 179 ЦК України, не має ознак матеріального світу та не є продукцією [10].

Як бачимо, одностайності у визначенні місця криптовалюти в цивільному обороті бракує, проте можна констатувати те, що криптовалютні активи мають реальну економічну цінність і вже зараз виступають об'єктами суспільних відносин, а отже повинні мати відповідний рівень правового регулювання.

– Попри невизначеність юридичного статусу криптовалютних активів та операцій, на сьогодні в Україні активно з'являються нові власники криптовалютних активів, в геометричній прогресії збільшується кількість трансакцій (Україна сьогодні входить у топ-10 країн світу за кількістю користувачів Bitcoin [1, с. 85]); з'являються криптомати (аналог банкомата для продажу криптовалюти) [7], криптовалютні біржі; біткоїнами розраховуються, їх декларують чиновники [8], вносять до статутних капіталів юридичних осіб [6] тощо.

– З огляду на зростання популярності криптовалют, зростає необхідність в застосуванні до них традиційних суспільних інститутів. Актуальним постає питання включення криптовалютних цінностей до спадкової маси у випадку смерті власника криптовалютного активу. Особливості їх спадкування зумовлені відмінностями криптоактивів від інших традиційних об'єктів спадкування. Під об'єктами спадкування розуміються цивільні права й обов'язки спадкодавця, існування яких не припиняється смертю певної фізичної особи, а отже вони можуть переходити у спадщину (ст. 1218 ЦК).

– Серед ознак, що властиві криптовалютам, називають такі:

– пірінгова архітектура системи рівноцінних клієнтських програм, які, в свою чергу, є складовою частиною

глобальної криптовалютної мережі, що працює безперервно та автоматично;

– майнінговий спосіб отримання на електронних платформах за допомогою спеціальної програми кодування (хешування), що унеможлиблює підробку криптовалюти;

– блокчейновий, публічний характер трансакцій та їх незворотний характер через криптографічне існування; захист електронними підписами користувачів – учасників мережі, які видобувають криптовалюту або проводять з нею будь-які операції;

– анонімне володіння та використання (система дозволяє відстежити шлях суми від одного гаманця до іншого, але майже не дозволяє встановити особистість користувачів);

– кон'юнктурний характер визначення ринкової вартості валюти [12, с. 54–55].

Р. Туркін виділяє три властивості криптовалют, що повинні зумовлювати правовий режим їх спадкування: відсутність матеріального вираження; децентралізований характер емісії; часткова анонімність [2, с. 46]. Загалом, погоджуючись з твердженням, вважаємо за необхідне додати до даного переліку такі: безособовість володіння (втрата доступу передбачає безповоротну втрату активу) та вільне розпорядження (активи доступні кожному, хто має ключ); відсутність провайдера – суб'єкта, що здійснює зберігання та має інформацію щодо активу (окрім активів, що зберігаються на біржах); відсутність можливості зовнішнього управління (поділити між спадкоємцями, виконати заповідальне розпорядження коштом цих активів).

А втім, на сьогодні наявні одразу декілька способів на практиці передати у спадок криптовалютні кошти. Аналіз нещодавніх публікацій дозволяє класифікувати всі запропоновані способи таким чином:

– традиційні (з використанням механізмів, закріплених в чинному законодавстві);

– технологічні;
– змішані.

Серед традиційних способів спадкування криптовалют зазвичай пропонують використання класичного заповіту з зазначенням даних криптовалютного гаманця та ключу доступу до нього. Цей спосіб, проте, нівелює анонімність володіння таким гаманцем та існує небезпека втрати коштів через інформаційну вразливість інших осіб. Для забезпечення недоторканості коштів пропонується в тексті заповіту вказувати тільки публічний ключ, а приватний ключ зберігати окремо. Недоліки цього способу очевидні – через різні обставини існує небезпека остаточної втрати ключів доступу до гаманця.

Серед технологічних способів передачі криптовалютних активів спадкоємцям виділяються: системи відстроченого платежу, що вбудовані в самі програми-клієнти крипто-гаманців; використання спеціально створених інтернет-ресурсів по спадкуванню цифрових активів; системи відстроченого доступу до гаманця.

До змішаних способів можна віднести спадкування крипто-гаманців у паперовій та апаратній формах. Ключі доступу можуть являти собою цілком традиційні речі, а вказівка на їх розташування може міститися в тексті заповіту.

Тісно пов'язаними (проте не тотожними) з криптовалютними активами – є токени, що по суті замінюють цінні папери в цифровому світі. Спадкування токенив також має свої особливості. Вже зараз ведуться дебати щодо можливості прирівняти токени, отримані в ході ICO, до цінних паперів компанії, придбаних на біржі [13]. На відміну від криптовалютних активів, у разі токенив існує суб'єкт, з якого можна стягнути кошти на користь спадкоємців, проте наразі така процедура ніяк не врегульована законодавством, а суди, зазвичай, відмовляють у захисті цифрових активів [10].

Висновки. Резюмуючи вищезазначене, доходимо висновку, що більшість

переваг криптовалют для їх володільця є перепонами для можливості їх спадкування згідно процедур, передбачених чинним законодавством. Норми цивільного законодавства, що врегулюють можливість спадкування цифрових активів повинні розроблятися у тісній співпраці з представниками криптовалютної спільноти, а втім, і сьогодні наявні практичні механізми спадкування цифрових активів.

Ключові слова: спадкування цифрових активів, криптовалюта, токен, біткоїн, блокчейн, об'єкти цивільних прав

Стаття присвячена питанням спадкування криптовалют, токенів та інших цифрових активів. Визначені основні підходи до формулювання правової природи криптовалют, з'ясоване дійсне і можливе місце криптовалютних активів в системі об'єктів цивільних прав. Виділені ознаки та характерні властивості криптовалют як об'єктів цивільних прав, встановлено закономірності щодо особливостей їх спадкування. Проаналізовано та класифіковано наявні практичні способи спадкування криптовалютних активів. З'ясовано особливості спадкування токенів, що були реалізовані на ІСО. Визначено перспективи правового регулювання спадкових відносин щодо цифрових активів.

Стаття посвящена вопросам наследования криптовалют, токенов и других цифровых активов. Определены основные подходы к формулировке правовой природы криптовалюты, выяснены действительное и возможное место криптовалютных активов в системе объектов гражданских прав. Выделены признаки и характерные свойства криптовалют как объектов гражданских прав, установлены закономерности относительно особенностей их наследования. Проанализирова-

ны и классифицированы имеющиеся практические способы наследования криптовалютных активов. Выяснены особенности наследования токенов, которые были реализованы на ІСО. Определены перспективы правового регулирования наследственных отношений с участием цифровых активов.

The article is devoted to the inheritance of crypto-currencies, tokens and other digital assets. The main approaches to the formulation of the legal nature of the crypto currency are determined. The actual and possible place of the crypto-currency assets in the system of civil rights objects is clarified. Characteristics of crypto-currencies as objects of civil rights are signed. The regularities of correlation of features of crypto-currencies and peculiarities of their inheritance were explained. The available practical methods of inheritance of crypto-currency assets have been analyzed and classified. The peculiarities of the inheritance of tokens, which were implemented in ISO, are revealed. Prospects for the legal regulation of hereditary relations involving digital assets have been determined.

It was determined that most of the advantages of crypto-currencies for their owner are barriers to the possibility of their inheritance in accordance with the procedures provided by the current legislation. The norms of civil law governing the possibility of inheriting digital assets should be developed in close cooperation with representatives of the crypto-currency community.

Література

1. Bitcoin Regulation: Global Impact, National Lawmaking / Axon Partners Report. URL: http://axon.partners/wp-content/uploads/2017/10/bitcoin_regulation_en.pdf.

2. Туркин Р.Э. Наследование криптовалют в свете их особых свойств. Юридическая неделя на Урале: материалы IX Международного форума (02-07 октября 2017 года) / сост. Л.Н. Берг. Екатеринбург

бург: Издательский дом Уральского государственного юридического университета, 2017. С. 46–49.

3. Голубева Н.Ю. Криптовалюты: правовая природа и регулирование. URL: <http://sud.ua/ru/news/blog/110210-kriptovalyuty-pravovaya-priroda-i-regulirovanie>.

4. Некит К.Г. Правовой статус криптовалют в Украине та у світі. Юридичний науковий електронний науковий журнал. 2018. № 1. С. 40–42. URL: http://lsej.org.ua/1_2018/12.pdf.

5. Некит К. Правова природа криптовалют в Україні: розміркування над законопроектом. URL: <http://blog.liga.net/user/%D0%B5nekit/article/29829>

6. Біткоїн не виведено з цивільного обороту, перешкоди для внесення його до статутного капіталу компанії відсутні. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/371646/bitcoin-ne-vyvedeno-z-tsyvyl'nogo-oborotu-pereshkody-dlya-wnesennya-jogo-do-statutnogo-kapitalu-kompaniyi-vidsutni-yuryst>.

7. В Україні встановили перші криптовалюти. URL: <https://economics.unian.ua/other/2115606-v-ukrajini-vstanovili-pershi-kriptomati.html>.

8. Загадки криптовалют: навіщо українські чиновники декларують біткоїни. URL: [https://ukr.segodnya.ua/economics/kriptovalyuta/zagadki-kriptovalyut-](https://ukr.segodnya.ua/economics/kriptovalyuta/zagadki-kriptovalyut-zachem-ukrainskie-chinovniki-deklariruyut-bitkoiny-1115821.html)

zachem-ukrainskie-chinovniki-deklariruyut-bitkoiny-1115821.html.

9. Наконечний с. Криптовалюти в Україні: проблеми та перспективи правового регулювання. Юридична газета online. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/kriptovalyuti-v-ukrayini-.html>.

10. Ухвала Апеляційного суду міста Києва від 12.10.2016 по справі № 753/599/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62052778>.

11. Лист Національного банку «Щодо віднесення операцій з віртуальною валютою/криптовалютою «Bitcoin» до операцій з торгівлі іноземною валютою, а також наявності підстав для зарахування на поточний рахунок в іноземній валюті фізичної особи іноземної валюти, отриманої від продажу Bitcoin» №29-208/72889 08.12.2014 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14>.

12. Желюк Т. Використання криптовалют на ринку платежів: нові можливості для національних економік. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. Вип. 3. С. 50–60.

13. Кошельник Д. Как биткоин-индустрия столкнулась с проблемой наследования. URL: <https://bitside.org/bitcoin-problema-nasledovaniya/>.